

PREFACE

The International Congress, which was held in Paris in 1977 - 22 years ago - and was devoted to national bibliographies, played an important and decisive role in the promotion of the universal bibliographic control worldwide.

Decisions adopted at this conference and embodied in the recommendations (Guidelines for the national bibliographic agency and the national bibliography / prepared by the IFLA International Office for UBC. Paris : UNESCO, 1979) set up a background for the development and advancement of the organizational functional structure of national bibliographic agencies, contributed to the standardization of bibliographic records, had an influence on the creation of the system of exchange with bibliographic records on the international level.

Still, as time moved on, speedy implementation of new information technologies resulted in numerous novelties concerning the universal bibliographic control. Since appearance of documents in the new media, a necessity for supplementing the existing legal deposit decrees arouse, including creation of standards for bibliographic records of these new types of documents. Concurrently, a necessity for changing the structure of current bibliographic publications arouse, presenting the records in the new non-traditional media, formation of the National Bibliographic Data Banks and transmission of these records on Internet. After a long break, these changes fostered to organize a new forum related to the national bibliographic agencies.

On November 25-27, 1998 an International Conference titled *International Conference on National Bibliographic Services* was held in Copenhagen, the main goal of which was to review the aforementioned recommendations i.e., *Guidelines for the National Bibliographic Agency and the National Bibliography*.

The conference was arranged by the Royal School of Library and Information Studies, supported by IFLA and in collaboration with the Danish Royal Library, Royal School of Library and Information Studies, also, Danish Library Center.

At the plenary working sessions of the conference, 5 presentations have been made: *Les services bibliographiques nationaux a l'aube du XXIe siecle: evolution et revolution* - Marcelle Beaudiques (National Library of France); *Coverage* - Grethe Jacobsen (Danish Royal Library); *Standards for International Bibliographic Control: Proposed Data Requirements for National Bibliographic Records* - Olivia Madison (Ajowa State University Library, USA); *Distribution and Exchange* - Robert Smith (British Library); *Legal Deposit and National Bibliographic Services:*

Developments in the Framework of the Cooperative Perspective and the Convergence Phenomenon - Giuseppe Vitiello (Council of Europe).

Besides the main presentations, follow-up discussions in different workshops have been held, which resulted in the final recommendations accepted by the participants. These recommendations have been translated in the Lithuanian language and could be found on the Website of the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania. In addition, they are announced in these research works.

After receiving a special permission from the organizers of the conference, also, Marie-France Plassard, the UBCIM Programme director, the most important presentations from the point of view of reforms happening in our country, are reflected in this collection of research works.

They are as follows: an article by R.P. Holley, prepared on the basis of the results of a study carried out by the IFLA Section on Bibliography, which reveals the present status of bibliographic control in different countries; an article by J. D. Byrum, P. Myers-Hayer, which analyzes the reflection of electronic resources in the national bibliographies of different countries; an article by R.R. Reynolds, which deals with harmonization of bibliographic control of serials in the digital age; an article by I.C. McIlwaine and L.M. Chan, which discusses the problems of subject retrieval in national bibliographies; analysis of the computerized cataloguing of older books by G. Jonsson.

According to the decision of the editorial board of „Bibliografija“ („Bibliography“) a decision was made to present more materials about the activities in the sphere of the preparation of the national retrospective bibliography. Consequently, this publication presents a rather interesting in our opinion information concerning the bibliographic control of the Lithuanian old and rare books for the specialists interested in the field. These are articles written by D. Narkevičienė, A. Matijošienė, J. Blaževičiūtė, M. Ivanovič, D. Narbutienė.

In view of the fact, that according to the decree of the minister of Culture of Lithuania a new editorial board for the creation of the national retrospective bibliography has been formed and new regulations have been approved, a decision was made to announce this information.

Materials prepared by O. Janonis inform about the meeting of the editorial board of the new structure and its main principles regarding further preparation and publication of the national retrospective bibliography.

Regina Varnienė

Tarptautinės konferencijos, skirtos valstybinės bibliografijos tarnyboms (ICNBS - International Conference on National Bibliographic Services), įvykusios 1998 m. lapkričio 25-27 d. Kopenhagoje,

galutinės rekomendacijos

Pritardama Visuotinės bibliografinės apskaitos (UBC - Universal Bibliographic Control) koncepcijai, kaip ilgalaikiai pasaulinės bibliografinės informacijos apskaitos ir mainų sistemos plėtojimo programai,

pabrėždama būtinumą stiprinti valstybinę bibliografinę apskaitą, kaip visuotinės bibliografinės apskaitos prielaidą, pripažindama valstybinės bibliografijos, kaip pagrindinės priemonės užtikrinti išsamų šalies spausdinto paveldo aprašymą, svarbą ir siekdama veiksmingos bibliografinės apskaitos,

patvirtindama, kad nacionalinės bibliotekos ir valstybinės bibliografijos tarnybos gali dirbti bendradarbiaudamos su kitomis tarnybomis, tačiau atsakomybę už koordinavimą ir standartų taikymą turi tekti valstybinės bibliografijos tarnybai,

dar kartą pabrėždama privalomojo egzemplioriaus būtinumą ir reikšmę užtikrinant, kad valstybės kultūrinis ir intelektualinis paveldas visomis kalbomis būtų išsaugotas ir išliktų prieinamas dabarties ir ateities vartotojams, siūlo šias rekomendacijas:

Privalomasis egzempliorius

1. Valstybės turėtų skubos tvarka ištirti galiojančius privalomojo egzemplioriaus įstatymus ir apsvaistyti juos atsižvelgdamos į dabartinius ir ateities reikalavimus; jei būtina, galiojantys įstatymai turėtų būti pakeisti;
2. Valstybės, kurios šiuo metu neturi privalomojo egzemplioriaus įstatymų, turėtų juos priimti;
3. Naujieji privalomojo egzemplioriaus įstatymai arba poįstatyminiai aktai turėtų apibrėžti privalomojo egzemplioriaus deponavimo tikslus; užtikrinti, kad egzempliorių deponavimas atitiktų šiuos tikslus; terminai ir sąvokos turėtų būti nuosekliai vartojami ir apimti esamas informacijos laikmenas bei tas laikmenas, kurios gali būti sukurtos ateityje; turėtų užtikrinti šių teisės aktų veiksmingumą. Šiuose teisės aktuose rekomenduojama atsižvelgti į galimybę paskirstyti atsakomybę už privalomojo egzemplioriaus saugojimą tarp kelių šalies institucijų;

Valstybinės bibliografijos aprėptis

4. Valstybinės bibliografijos turėtų apimti einamąją šalies leidybos produkciją, o kai tai praktiškai priimtina, galėtų pateikti ir retrospektyviają aprėptį. Kai būtina, valstybinės bibliografijos tarnyba turėtų apibrėžti ir paskelbti atrankos kriterijus;
5. Valstybinė bibliografija turėtų apimti leidinių įrašus visomis kalbomis ir (arba) rašto sistemomis, kuriomis šalyje leidžiami leidiniai; jei tik įmanoma, tie įrašai turėtų būti papildyti įrašais tomis kalbos ir (arba) rašto sistemomis, kuriomis buvo išleisti šių leidinių originalai;

Valstybinės bibliografijos pateikimas ir operatyvumas

6. Atsižvelgdamos į įvairovę prieinamų formatų, kuriais gali būti platinama valstybinė bibliografija, valstybinės bibliografijos tarnybos turėtų naudoti vieną ar kelis iš jų, kurie labiausiai tiktų jų vartotojų reikmėms, įskaitant ir vartotojus, turinčius specifinių poreikių; šie formatai turi atitikti priimtus tarptautinius standartus. Bent vienas iš formatų, naudojamų platinant valstybinę bibliografiją, turėtų atitikti archyvavimo bei saugojimo reikalavimus ir būti nuolatos prieinamas;
7. Į valstybinę bibliografiją leidiniai turi būti įtraukiami kiek įmanoma greičiau po jų paskelbimo. Turi būti pasirūpinta efektyviu valstybinės bibliografijos platinimu. Ji turėtų pasirodyti reguliariai ir su papildytais duomenimis tam, kad atitiktų vartotojų poreikius ir įgalintų juos nedelsiant įsigyti aprašytus leidinius;
8. Kiekviename bet kurio formato valstybinės bibliografijos leidime turi būti pateikta ši jo atpažinimui skirta informacija:
 - bibliografijos antraštė;
 - laikotarpis, kurį apima tas leidimas;
 - skelbimo vieta ir leidėjas;
 - skelbimo data;
 - leidinio tarptautinis identifikavimo numeris;
 - informacija apie autoriaus teises;
 - jei įmanoma, katalogavimo leidinyje įrašas;
 - išsamios įsigijimo sąlygos ir kaina;

9. Kiekvienas valstybinės bibliografijos leidimas turėtų turėti įvadą ir, jei reikia, vartojimo instrukciją. Kai būtina (pavyzdžiui, elektroninių leidinių atveju), juos gali tekti leisti atskiru leidiniu. Reikėtų pateikti šias detales:
- kuo remiantis sudaryti įrašai, pavyzdžiui, iš privalomųjų egzempliorių, kuriuos gauna nacionalinė biblioteka įstatymo numatyta tvarka; aprėpti, nurodant padarytas išimtis;
 - periodiškumą;
 - medžiagos išdėstymo tvarką;
 - naudojamas bibliografinės, klasifikavimo ir katalogavimo priemonės, nurodant visus vietinio ir nacionalinio lygio jų papildymus;
 - vartojamų specialiųjų terminų sąrašą su apibrėžimais ir santrumpomis;
 - klasifikacinio išdėstymo (jei vartojamas) apibūdinimą;
 - rašmenų konvertavimo schemų (jei vartojamos) apibūdinimą;
 - registravimo sistemos aprašymą;
 - reikalavimus kompiuterinei sistemai, jei reikia;
10. Į valstybinę bibliografiją įtraukti bibliografiniai įrašai turėtų būti pagrįsti tarptautiniu mastu pripažintais standartais, išdėstyti tinkamu būdu ir su paieškos pradžiomis, tenkinančiais vartotojų poreikius pagal platinimui skirtą formato (formatų) reikalavimus;

Tarptautinių standartų vartojimas

11. Valstybinės bibliografijos tarnyba turėtų imtis atsakomybės už išsamių bibliografinių įrašų rengimą (arba jų rengimo koordinavimą) visai šalies leidybos produkcijai ir turėtų taikyti valstybinius bei tarptautinius standartus ir principus katalogavimui, identifikavimo sistemoms, kaip ISBN ir ISSN, rašmenų konvertavimui, autoritetinių duomenų kontrolei, klasifikacijos sistemoms, metaduomenims ir nuolatiniam skaitmeninių objektų įvardijimui;
12. Valstybinės bibliografijos tarnybos turėtų priimti „Bazinio lygmens įrašo“ komponentus, rekomenduotus IFLA Funkcinių reikalavimų bibliografiniams įrašams tyrimo grupės galutinėje ataskaitoje (Saur : Munich, 1998. UBCIM Publications New Series ; vol. 19);
13. Valstybinės bibliografijos tarnybos turėtų imtis iniciatyvos atnaujinti ir tvarkyti valstybinius bei tarptautinius standartus ir principus bei rengti visas 11 punkte išvardytas bibliografijos priemones, tuo pačiu imtis projektų, skirtų kurti ir diegti autoritetinių duomenų kontrolės standartus, taisykles ir metodus, palengvinti

autoritetinių duomenų tarptautinius mainus;

14. Valstybiniu ir tarptautiniu lygiu ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas bibliografinių mainų formatų, reikalingų bibliotekinei, informacinei ir leidybinei veiklai, suderinamumui, konversijai ir prieinamumui, siekiant, kad būtų galima identifikuoti visus elementus ir kad nė vienas elementas nedingtų konvertuojant;
15. Valstybinės bibliografijos tarnybos turėtų skatinti vykstantį bibliografinių standartų, nustatytų visų rūšių leidiniams, tarpusavio suderinimo darbą, pradedant serialiniais leidiniais;

Veikla ateityje

16. IFLA turėtų paremti esamų taisyklių rinkinių atnaujinimą taip, kad jie tiktų visoms esamoms naujoms ir galinčioms pasirodyti ateityje leidinių formoms;
17. IFLA turėtų skatinti sudarymą tarptautinių bibliografijų toms sritims, kurių valstybinių bibliografijų dėl kokių nors priežasčių šiuo metu neįmanoma leisti, jei egzistuoja geografinis, kalbinis ar kultūrinis bendrumas;
18. IFLA turėtų raginti tarpvyriausybinės ir tarptautinės nevyriausybinės organizacijos registruoti savo leidinius bibliografijose (pageidautina, jų pačių) pagal priimtus tarptautinius bibliografinius standartus;
19. Jei yra poreikis, IFLA turėtų padėti bibliografijos tarnyboms plėsti savo valstybinės bibliografijos veiklą, pavyzdžiui, nustatydamas pavyzdines valstybinės bibliografijos plėtojimo schemas, kurdama valstybinės bibliografijos rengimo nurodymus ir organizuodama šalies, regioninius ar tarptautinius teorinius bei praktinius seminarus;
20. Valstybinės bibliografijos tarnybos turėtų aktyviai propaguoti naujus bibliografinius standartus ir naujus privalomojo egzemplioriaus įstatymus, rengti seminarus bei mokymus, skirtus profesionalams ir galiniams vartotojams susipažinti su naujovėmis;
21. Vykdydamos šias rekomendacijas, valstybinės bibliografijos tarnybos turėtų reguliariai įvertinti savo pasiekimus;
22. Turėtų būti dedamos pastangos, kad valstybinės bibliografijos tarnybos, neturinčios elektroninės prieigos, nebūtų nuskriaustos ir galėtų likti visuotinės bibliografijos tinkle;
23. IFLA arba šalis - UNESCO narė turėtų siekti, kad UNESCO pritarėtų šioms rekomendacijoms.

Paskutinė redakcija: 1999 m. vasario 2 d.

UDK 002.2:31(100)
015(100)

Bibliografinės apskaitos ir valstybinių bibliografijų tyrimo IFLA Bibliografijos sekcijai rezultatai

Robert P. HOLLEY

Veino valstybinis universitetas, 134 Purdy Library, 5244 Gullen Mall, Detroit Michigan 48202, USA,
el. paštas: brevik@cms.cc.wayne.edu

Straipsnyje nagrinėjami bibliografinės apskaitos ir valstybinių bibliografijų tyrimo, kurio klausimynas 1996 metais buvo išsiuntinėtas Nacionalinių bibliotekų direktorių konferencijos nariams, rezultatai. 64 teisingai užpildyti klausimynai (52% išsiųstu) aprėpia visas pasaulio dalis. Valstybinės bibliografijos tarnybos ir toliau kruopščiausiai apskaito spausdintus leidinius bei platina sudarytas valstybines bibliografijas spausdinta forma. Naujos laikmenos - tokios kaip magnetinės juostos, CD-ROM diskai ir diskeliai - tampa vis populiarenes, ir daugelis tarnybų planuoja aprėpti šias laikmenas per artimiausius dvejus metus. Vis labiau naudojamos internetu. Antrojo ir trečiojo pasaulio tarnybos plečia kompiuterinių technologijų naudojimą.

Šiame straipsnyje pateikiami preliminarūs bibliografinės apskaitos ir valstybinių bibliografijų tyrimo rezultatai. Būdamas Bibliografijos sekcijos narys, pasiūliau tokį tyrimą per 1995 metų IFLA metinę konferenciją, vykusią Stambule, Turkijoje. Parėmus sekcijos nuolatiniam komitetui ir jo pirmininkui Ross Bourne, IFLA skyrė nedidelę dotaciją parengti ir išsiuntinėti paštu šį klausimyną. Už tą paramą esu dėkingas IFLA.

Klausimynas ir jo platinimas

Klausimynas turėjo keletą tikslų:

- nustatyti valstybinės bibliografijos tarnybų atliekamos bibliografinės apskaitos aprėptį, apimant jų pasirenkamus bibliografinės apskaitos standartus ir kompiuterinių įrašų kūrimą;
- nustatyti, ar už bibliografinę apskaitą atsakinga tarnyba taip pat rengia ir valstybinę bibliografiją; kokie jos formų, periodiškumo ir jungimo modeliai;
- išsiaiškinti, ar šalyje egzistuoja privalomojo egzemplioriaus mechanizmas ir ar jis veiksmingas;
- nustatyti, ar valstybinės bibliografijos įrašai prieinami interaktyviu režimu;
- išsiaiškinti, kodėl kiekviena konkreti bibliografijos tarnyba rengia valstybinę bibliografiją;

- sužinoti, kokie pagrindiniai valstybinės bibliografijos pokyčiai įvyko per pastaruosius dvejus metus ir kokie turinio bei formos pokyčiai planuojami per ateinančius dvejus metus.

Mano pagrindinė hipotezė buvo ta, kad valstybinės bibliografijos tarnybos, bent jau išsivysčiusiose šalyse, nuo spausdintų leidinių ir mikroformų pereina prie įvairių interaktyvių ir kompiuterinių formatų, apimančių ir internetą. Taip pat tikėjau gauti įrodymų, kad trečiojo pasaulio šalys naudoja naujų technologijų privalumais, siekdamos pagerinti prieigą prie savo skelbiamos produkcijos ir, galimas daiktas, spartindamos valstybinės bibliografijos, kaip komplektavimo priemonės, rengimą. Kaip tik trečiojo pasaulio šalyse dažnai pasitaiko, kad, pasirodžius valstybinei bibliografijai, joje aprašytų leidinių nebegalima įsigyti.

Parengiau tyrimo klausimyną, leidžiantį atsakyti į anksčiau pateiktus klausimus. Kur buvo įmanoma, respondentai turėjo pažymėti tinkamus atsakymų variantus. Jei galimų atsakymo variantų buvo daug arba jei reikėjo paaiškinimų, po klausimo buvo paliekama vietos įrašyti atsakymą. Paskutiniame dvylikos lapų klausimyno lape buvo palikta vietos papildomiems komentarams. Nors pats klausimynas buvo anglų kalba, jo lydraštis buvo ir anglų, ir prancūzų kalbomis. Klausimyną ir lydraštį pateikiau recenzuoti savo kolegai dr. Ronald Powell, kuris yra tyrimų metodologijos ekspertas, bei keliems sekcijos nuolatinio komiteto nariams. Jų pasiūlytus pakeitimus įtraukiau į galutinį variantą.

Pagal IFLA pateiktą adresų sąrašą išsiuntinėju klausimyną Nacionalinių bibliotekų direktorių konferencijos nariams, išskyrus tuos stebėtojus, kurie nesusiję su nacionalinėmis bibliotekomis. 1996 m. sausio 10 d. išsiunčiau 123 klausimynus su nurodymu, jei įmanoma, grąžinti jį iki 1996 m. balandžio 1 dienos. Raginau dalyvius, jei kultų klausimų, kreiptis į mane paštu, telefonu, telefaksu ar elektroniniu paštu. Be to, suteikiau dalyviams galimybę gauti kompiuterinį klausimyno variantą internete. Penkios tarnybos, iš jų dvi - iš antrojo pasaulio, pasinaudojo šia galimybe ir pateikė savo atsakymus elektroniniu paštu arba atsiųsdamos failą.